

KULTTUURISEN VANHUSTYÖN TIETOPOHJAA RAKENTAMASSA

RAI-JÄRJESTELMÄN HYÖDYNTÄMINEN

Kulttuurisen vanhustyön AILI -verkosto 2020

Sisällys

Tiivistelmä

Abstract

1. Lähtökohdat	1
1.1 Kulttuurinen vanhustyö	1
1.2 Kulttuurikirjaaminen	3
1.3 RAI-järjestelmä	5
1.4 Aili-verkosto	8
2. Kulttuurikirjaamisen kehittäminen Aili-verkostossa 2017–2020	9
3. RAI-järjestelmän hyödyntäminen kulttuurisen vanhustyön tiedolla johtamisessa	11
3.1 RAI-välineiden tarkastelu toiminnanohjauksen ja vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmista	11
3.2 Hyödyntämisen reunaehdot?	14
3.3 Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC	17
3.4 Kulttuurisen vanhustyön laatuvertailutiivistelmä	22
Jatkotoimenpide-ehdotukset	23
Lähteet	24
Taustatiedot	25

Silva Siponkoski
Kulttuurin edistäminen
Kulttuuri- ja vapaa-aika
Helsingin kaupunki

Julkaisija: Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kuvat: Aleksi Kallioja
Ulkoasu: Ainakin Oy / Taija Perkiökangas
Painopaikka: Copy-Set Oy

Painos: ISBN 978-952-331-724-6
Verkko: ISBN 978-952-331-725-3

KULTTUURISEN VANHUSTYÖN TIETOPOHJAA RAKENTAMASSA

RAI-JÄRJESTELMÄN HYÖDYNTÄMINEN

Helsingissä 2020
Silva Siponkoski

Lisätietoja:
www.ailverkosto.fi

Tiivistelmä

Taiteen ja kulttuurin vaikutukset hyvinvointiin tunnistetaan yhä paremmin osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ja kokonaisvaltaista hyvää elämää. Viime vuosina taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointipalveluiden tuottaminen ja taiteen sekä kulttuurin integroiminen osaksi ikääntyneiden hoivatyötä on lisääntynyt ilahduttavasti. Kulttuuri- ja taideinterventtioiden suunnittelun ja arvioinnin tulisi kuitenkin integroitua monipuolisemmin ja syvemmin ikääntyneiden päivittäiseen elämään osaksi hoivan rakenteita.

Aili-verkosto muodostettiin osana **Juha Sipilän** hallituksen kärkihanketta taiteen prosenttiperiaatteen laajentamiseksi. Tällä hetkellä kolmentoista kunnan muodostaman kulttuurisen vanhustyön Aili-verkoston yhtenä kehittämisen kärkenä on kulttuurikirjaamisen edistäminen. Kirjaaminen ja arviointi ovat keskeisessä roolissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, sillä hoito- ja palvelusuunnitelmat ohjaavat koko vanhustyöprosessia. Sosiaali- ja terveysalan dokumentoinnissa kulttuuritoimintaan ja merkityksellisen elämän toteutumiseen liittyvä seuranta ja arviointi on ollut tähän saakka vähäistä.

Aili-verkoston muodostamisen myötä, tunnistettiin tarve kirjaamisasiantuntijoiden muodostamalle erilliselle verkostolle, joka nimettiin **Raili-verkostoksi**. Vanhuspalveluissa ympäri Suomea on käytössä monenlaisia sähköisiä kirjaamisen ja arvioinnin järjestelmiä, joiden rakenne sekä toimintalogiikka vaihtelevat. Raili-verkosto lähti tarkastelemaan kansainvälistä RAI (Resident Assessment Instrument) -järjestelmää, jota käytetään lähes kaikissa Aili-verkoston kunnissa. RAI-järjestelmän tietoja voidaan hyödyntää esimerkiksi yksilö-, asumisyksikkö-, kunta-, maakunta- ja valtakuntatasolla.

Raili-verkoston kirjaamisasiantuntijat kehittivät syksyn 2019 aikana RAI-tietoihin perustuvia työvälineitä. Raili-verkosto tarkasteli THL:n RAI-laatuvertailuaineistoa organisaatiotason tiedon hyödyntämisen osalta ja kehitti edelleen **Silva Siponkosken** tutkimuksen (2017) yhteydessä kehittämää kulttuurista henkilöprofiilia RAI-LTC.

Raili-verkosto havaitsi, että kulttuurisen henkilöprofiili RAI-LTC:n valitut RAI-kysymykset eivät käy sellaisenaan organisaatiotason laatuvertailutiivistelmän pohjaksi. Kun tietoja tarkasteltiin kuntatasolla, todettiin että tieto on pääosin luonteeltaan kuvailevaa, eikä siten sovellu esim. kuntien väliseen laatuvertailuun kulttuurisen vanhustyön laadusta. Sen sijaan tieto soveltuu esimerkiksi toimialat ylittävän kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia edistävän työn tietojohtamiseen.

Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC otettiin pilottikäyttöön kymmenessä Aili-verkoston kunnassa¹ syksyllä 2019. Pilotin aikana Siponkoski keräsi Raili-verkoston asiantuntijoilta palautetta ja kokemuksia profiilin käyttöönotosta, sisällöstä sekä liitteeksi tulevasta ohjeesta. Raili-verkosto edisti

Kulttuurisen vanhustyön Aili-verkoston merkittävimmät edistysaskeleet kulttuurikirjaamisen kehittämisessä ovat:

- Valtakunnallisen kirjaamisasiantuntijoiden Raili-verkoston käynnistäminen
- Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC:n yhteiskehittäminen

Kulttuurisen henkilöprofiilin etu on se, että se nostaa esiin yksiköissä olemassa olevaa tietoa!

¹ Espoo, Helsinki, Jyväskylä, Oulu, Pukkila, Rovaniemi, Tampere, Turku, Vaasa ja Vantaa

profiilin jalkauttamista pilottiin valittuihin hoivayksiköihin.

Kaikki kulttuuriseen henkilöprofiiliin RAI-LTC kootut tiedot löytyvät sellaisinaan RAI-järjestelmästä jo ennen erillisen profiilin rakentamista. Keskeinen innovaatio siis oli olemassa olevien tietojen tarkasteleminen kulttuurisen vanhus-työn tietojohdamisen näkökulmasta. Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC nostaa keskitetysti esiin ikääntyneen henkilöhistoriaa, mieltymyksiä, kiinnostuksen kohteita, tapoja, tavoitteita ja tottumuksia. Ikääntyneen omien toiveiden ja aikaisemman elämän tuntemus muodostavat perustan laadukkaille, asiakaslähtöisille vanhuspalveluille.

Profiili julkaistiin valtakunnallisesti helmikuussa 2020. Tällöin Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC oli mahdollista muodostaa RAI-LTC välineellä arvioidusta noin 22 200 suomalaisesta ikääntyneestä. Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC teknisenä toteuttajana toimi RAIsoft.net Oy.

Kehittämiseen osallistuneet kuntien kirjaamisasiantuntijat ja THL:n asiantuntijat pitivät kehittämistyön etenemistä sekä kulttuurista henkilöprofiilia erinomaisena. Raili-verkoston työtä voidaan pitää merkittävänä avauksena kulttuurikirjaamisen valtakunnallisessa kehittämisessä.

Raili-verkoston työskentelyn ansiosta kunnissa on vahvistunut ymmärrys RAI-tietojen hyödyllisyydestä kulttuurisen vanhus-työn tietojohdamisen tukena. On tärkeää, että kehittäminen jatkuu kuntien yhteisenä asiana, työskentelyyn löytyy omistajaorganisaatio ja koordinointiin varataan resursseja.

Abstract

Utilization of RAI-LTC information to support older people's cultural rights and wellbeing in cooperation between municipalities at a national level.

In the recent years, the discourse on arts' effects on health and well-being has boomed in Finland. Arts and culture are seen and experienced increasingly in elderly care institutions. The concept of arts-based methods in elderly care has been introduced to describe arts in the context of elderly care. While the health benefits of arts have been outlined by research, the organizational practices have not yet been fully investigated. Cultural activities and arts-based methods as well as the evaluation of their impact should be integrated as part of rehabilitation and as part of daily living in long-term care. (I.a. Huhtinen-Hilden 2013, 8–16; Huhtinen-Hilden, Puustelli-Pitkänen, Strandman, Ala-Nikkola 2017, 15; Rosenlöf 2014.)

Aili – network for professionals working in the field of art, culture and elderly care unites 13 municipalities around Finland. One theme of the Aili-network has been to develop knowledge-based tools that could support the planning process of arts-based elderly care.

In 2019 Aili-network started a national development project which was based on Silva Siponkoski's study (2017). The study states that the questionnaires for RAI-LTC include questions applicable to collect information about client's preferences and cultural background. The first outline for Cultural Profile RAI-LTC was also included in her study. Data for the profile was collected from RAI-LTC system on the basis on theories of coordinates of agency and acknowledgement of persona. (Jyrkämä 2008, 190–203; Pirhonen & Pietilä 2015, 95–103). Aili-network wanted to further develop the model for the Cultural Profile RAI-LTC. Final version of the Profile was published nationally in February 2020 as part of RAI-LTC system.

Conclusion

RAI-LTC information supports a systematic utilization of arts-based methods in elderly care. It is also a useful tool for knowledge management in the field which combines arts, culture and health care. Utilization of the RAI system in the promotion of older people's cultural rights is possible in cooperation between municipalities, at a national level.

1. Lähtökohdat

1.1 Kulttuurinen vanhustyö

Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan tukea hyvinvointia

Taiteen ja kulttuurin vaikutukset hyvinvointiin tunnustetaan yhä paremmin osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ja kokonaisvaltaista hyvää elämää. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurisin keinoin onkin ollut niin meillä Suomessa kuin muuallakin maailmassa systemaattisen kehittämisen kohteena 2000-luvulta lähtien. Maailman terveysjärjestö WHO:n raportin mukaan taide voi tarjota innovatiivisia ratkaisuja monimutkaiseen terveyshaasteisiin (Fancourt & Finn 2019).²

Kehittämistyö on koskenut myös vanhustyötä. Nykyään on jo vahvaa näyttöä ja ammatillista kokemustietoa siitä, miten kulttuurinen ja taide-

toiminta tuottavat hyvinvointia ja parantavat elämänlaatua.³ Kulttuurisen vanhustyön käsite on otettu käyttöön 2010-luvulla. Kulttuurinen vanhustyö on taiteen, taidetoiminnan, luovuuden ja kulttuurin tuomista eri tavoin osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä.

Kulttuurisen vanhustyön lähtökohtana ovat ikääntyneiden kulttuuriset perusoikeudet, jotka on turvattu muun muassa Suomen perustuslaissa ja YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa. Kulttuurisessa vanhustyössä ikäihmisen kulttuuriset oikeudet tunnustetaan osaksi laadukasta ja omannäköistä elämää Kulttuurisista oikeuksista on ruvettu vähitellen keskustelemaan laajemmin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että kulttuuri- ja taidetoimijoiden kesken. (Esim. Huhtinen-Hilden 2013, 8–16; Huhtinen-Hilden et al. 2017, 15; Rosenlöf 2014.)

Kulttuurista vanhustyötä voivat olla toteuttamassa niin vanhustyön ammattilaiset, taiteen

Kulttuurinen vanhustyö

- on taiteen, taidetoiminnan, luovuuden ja kulttuurin tuomista eri tavoin **osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä**.
- on kulttuuria ja luovuutta arvostavaa **näkökulmaa, arvoja ja asennetta**, jotka vaikuttavat suunnittelun, johtamisen, erilaisten käytänteiden sekä konkreettisen arjen toiminnan taustalla.

Huhtinen-Hilden, L. & Puustelli-Pitkänen, A. & Strandman, P. & Ala-Nikkola, E. (2017): Kohti luovaa arkea. Kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä. Tutkimusraportti. Metropolia

Ikääntyneiden kulttuuriset oikeudet

- Oikeus **osallistua** taiteisiin ja kulttuuriin
- Oikeus **kehittää** itseään ja yhteisöään niiden avulla
- Oikeus **ilmaista** itseään vapaasti

Suomen perustuslaki, YK:n ihmisoikeuksien julistus

2 WHO Euroopan aluetoimiston julkaisema raportti kattaa yli 900 tutkimusjulkaisua ja yli 3000 yksittäistä tutkimusta.

3 Suomen itsenäisyyden rahasto Sitra on tuottanut tutkimuskoosteet taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksiin/> sekä taiteen ja kulttuurin vaikutuksista sosiaaliseen hyvinvointiin <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksiin/>

ja kulttuurin ammattilaiset kuin vapaaehtoiset. Kulttuurisella vanhustyöllä tarkoitetaan kulttuuria ja luovuutta arvostavaa näkökulmaa, niitä arvoja ja asenteita, jotka vaikuttavat suunnittelun, johtamisen, erilaisten käytänteiden sekä konkreettisen arjen toiminnan taustalla. Kulttuurinen vanhustyö ei siis tarkoita erillistä menetelmää, mallia tai kulttuuripalvelua vanhustyössä. (Esim. Huhtinen-Hilden et al. 2017; Huhtinen-Hildén 2013; Varho & Lehtovirta 2010).

Vuonna 2012 voimaan astunut vanhuspalvelulaki eli laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista turvaa ikääntyneen kulttuurisia oikeuksia esimerkiksi 14 § seuraavasti: ”Pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveystalvulut on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan.”

Kulttuurisen vanhustyön keskeiset periaatteet:

EI	KYLLÄ
Toiminta keskittyy vain ammattitaitelijoihin	Kaikki luovia (asiakkaat, henkilökunta!)
Kulttuuri = korkeakulttuuri	Kulttuuri = laaja kulttuurin käsitys
Päämäärä tärkeä	Prosessi tärkeä
”Vain” erityinen hetki	Osa arkea
Erillinen sektori vanhustyössä	Läpäisee koko vanhustyön

(Räsänen 2016)

Jokainen toimija tarkastelee kulttuurisen vanhustyön käsitettä omasta näkökulmastaan. Kulttuurinen vanhustyö sijoittuu siis useamman eri viitekehyksen sisään. Aili-verkoston syksyllä 2019 toteuttamassa kulttuurisen vanhustyön käsityöpajassa nousi esiin ajatus siitä, että kulttuurisen vanhustyön käsite on ”boundary-object” eli rajakohde (Star 2010). Rajakohde mahdollistaa yhteistyön ilman käsitteen täyttää yleistä hyväksyntää. Aili-verkoston työskentelyssä on tunnistettu että, kulttuurisen vanhustyön yhteydessä puhutaan muun muassa hyvästä ja mielekkästä elämästä, kuntoutumista edistävästä hoitotyöstä ja aktiivisesta arjesta. Aili-kunnissa kulttuurisen vanhustyön vertaiskäsitteinä käytetään muun muassa seuraavia: harrastus-, ajanviete- ja elämystoiminta, taide- ja kulttuuritoiminta sekä virike- ja viikkotoiminta.

Laaja kulttuurin käsitys

Kulttuurin käsite on kulttuurisessa vanhustyössä laaja. Kulttuurin käsitteeseen sisältyy kulttuurisen vanhustyön viitekehyksessä antropologinen näkökulma eli ajatus ihmisen omasta **kulttuurisesta identiteetistä**, esteettinen näkökulma eli esimerkiksi **taiteen, luonnon ja ympäristön tuomat elämykset** sekä **arjen**

Kulttuurin käsite on kulttuurisessa vanhustyössä laaja. Se sisältää mm. seuraavat näkökulmat:

- Kulttuurinen identiteetti
- Elämykset
- Arjen kulttuuri

kulttuuri, johon sisältyy elämän merkitykset ja oikeus kulttuuriseen toimintaan.

Kulttuurisen vanhustyön yhteydessä kulttuuri ei siis ole jotain jossain kaukana sijaitsevaa korkeakulttuuria. Kulttuuria ovat sen sijaan esimerkiksi ruoka-, tapa-, vaatetus-, sisustus- ja rakennuskulttuuri, vuotuis- ja elämäntapa-rijuhlat sekä ajanvietekulttuuri. Siihen sisältyvät niin korkea- kuin kansankulttuurikin (esimerkiksi talonpoikais- ja työväenkulttuuri), massakulttuurit (nuorisokulttuuri), vaihtoehto- ja vastakulttuurit, maakunta- ja paikalliskulttuurit ja vaikkapa ammattikunta- ja sukupuolikulttuurit. (Isotalo 2013, 27; Pitkälä, Routasalo & Blomqvist 2004, 5; Hakonen 2003, 115; Kurki 2008, 52–57, 105; Routasalo, Toivonen & Rautiainen 2013, 10.)

1.2 Kulttuurikirjaaminen

Palvelusuunnitelmaan mukaan myös taide- ja kulttuuripalvelut

Kaikille sosiaali- ja vanhuspalveluiden piirissä oleville ikääntyneille tehdään oma palvelusuunnitelma. Sen on oltava ajantasainen ja katettava iäkkään henkilön tarvitsemien palvelujen kokonaisuus. Iäkkään henkilön näkemykset, tarpeet ja toiveet on kirjattava suunnitelmaan ja sen on tuettava iäkkään henkilön palvelujen kokonaisuuden hallintaa, tavoitteellista kuntoutumista ja osallisuutta (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista, 2012/980 § 16 ja STM, 2013). Tämä koskee myös ikääntyneiden kulttuurista taustaa, sekä tarpeita ja toiveita esimerkiksi taide- ja kulttuurioikeuksien toteutumisesta. Sosiaali-

Kulttuurikirjaamisella tarkoitetaan toiminnan ja asiakaskohtaisen havainnoinnin kirjaamista potilas- ja asiakastietokantoihin: asiakkaan

- kulttuuriseen toimintaan liittyviä toiveet ja tavoitteet
- kulttuurinen tausta ja mieltymykset
- osallistuminen kulttuuriseen toimintaan sekä
- havainnointi toiminnan aikana ja jälkeen

li- ja terveyspalveluiden tuottajien kanssa tehtäviin sopimuksiin tulisi Sosiaali- ja terveysministeriön ja Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisten suositusten mukaan sisällyttää yhdeksi laatuksiteriksi se, että taidetta ja kulttuuria tuodaan sinne, missä ihmiset ovat⁴ (OKM & STM 2018). Tämä tulisi huomioida esimerkiksi pitkäaikaishoidon ja hoivan asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnissa sekä hoito- ja palvelusuunnitelmassa.

Kulttuurikirjaamisen avulla dokumentoidaan ikääntyneiden kulttuurioikeuksien toteutumista

Kirjaaminen ja arviointi ovat keskeisessä roolissa sosiaali- ja terveyspalveluissa: hoito- ja palvelusuunnitelmat ohjaavat koko vanhustyöprosessia. Sosiaali- ja terveysalan dokumentoinnissa kulttuuritoimintaan liittyvä seuranta ja arviointi

⁴ Juha Sipilän hallituksen poikkihallinnollinen suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Suositus on osa Taiteen prosenttiperiaatteen laajentamisen kärkihanketta.

arkea ja raportointia.

Kulttuurikirjaaminen tukee asiakaslähtöistä työtettä, vahvistaa ikääntyneen omannäköisen arjen toteutumista ja hyvinvoinnin vahvistumista. Kirjaamisen avulla ikääntyneen kulttuurioikeuksien toteutuminen pystytään systemaattisemmin turvaamaan.

Kulttuurikirjaaminen ei koske vain ikääntyneitä, vaan tulevaisuudessa kaikkien sosiaali- ja terveyspalveluiden piirissä olevien asiakkaiden kulttuuritarpeet, yksilölliset toiveet ja toteutus tulisi kirjata asiakkaan/potilaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan.

Ikääntyneiden toiveita ja tavoitteita ei kirjata kattavasti

Kulttuurikirjaamiseen liittyvä kehittämistyö vastaa laajemminkin esille nousseeseen vanhuspalveluiden laatuhaasteeseen: Ikääntyneiden omat tavoitteet ja mieltymykset eivät vielä nouse riittäväällä laajuudella esiin hoito- ja palvelusuunnitelmissa. Tämän on nostanut esille omassa puheenvuorossaan esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamies **Maija Sakslin** Vanhusten oikeudet -seminaarissa syksyllä 2019. Saman näkemyksen vahvistaa THL:n Vanhuspalveluiden

ovat kuitenkin vielä toistaiseksi vähäistä. Tästä muodostui Aili-verkostolle keskeinen kehittämiskohde.

Kulttuurikirjaamisella tarkoitetaan tässä raportissa kulttuuriseen vanhustyöhön liittyvän toiminnan ja asiakaskohtaisen havainnoinnin kirjaamista potilas- ja asiakastietokantoihin. Tämä tarkoittaa niin ikääntyneen kulttuuriseen toimintaan liittyviä toiveita, hänen kulttuurista taustaansa ja mieltymyksiä osallistua erilaiseen toimintaan kuin toiminnan aikana ja jälkeen tehtyjä havaintoja.

Kulttuurikirjaamisella ikääntynyt saadaan kokonaisuudessaan esille. Ihmisen kokonaisuuden hahmottaminen eli asiakasymmärrys on välttämättömän edellytys asiakaslähtöiselle työlle. Dokumentoinnin avulla myös kulttuurinen toiminta ja kulttuurinen vanhustyö sekä siihen liittyvä arviointi saadaan näkyväksi osaksi yksiköiden

TEAvisarin tiedot kuvaavat kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.
thl.teaviisari.fi

Kulttuurikirjaaminen vahvistaa ikääntyneen omannäköisen arjen toteutumista ja hyvinvoinnin tukemista.

Kulttuurikirjaamisen avulla nostetaan esiin ikääntyneen **henkilöhistoriaa, mieltymyksiä, kiinnostuksen kohteita, tapoja ja tottumuksia.**

Kulttuurikirjaaminen tukee asiakaslähtöistä työtettä. Asiakaslähtöisyys vahvistaa merkityksellisen, elämyksellisen ja hyvän elämän sekä kulttuuristen oikeuksien toteutumista.

tila -seurantatutkimuksen tulokset vuodelta 2018. Ne osoittavat, että kotihoidon ja tavallisen palveluasumisen asiakkaista vain 38 % ja ympärivuorokautisen hoidon asiakkaista 56 % on osallistunut oman hoidon tavoitteiden asetteluun.

Taiteen ja kulttuurin kentällä on myös viime vuosien aikana kiinnitetty erityistä huomiota uuden tilastotiedon keräämiseen. Vuonna 2019 toteutettiin ensimmäistä kertaa valtakunnallinen kulttuurin TEAviisari kysely⁵. TEAviisarin tiedot kuvaavat terveydenedistämisasiaktiivisuutta eli kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Ensimmäisistä kulttuurin TEAviisarituloksista voidaan päätellä, että kulttuuriset oikeudet eivät toteudu yhdenvertaisesti eri väestöryhmien osalta. Ikääntyneiden osalta tilanne on keskinkertainen. Parannettavaa on erityisesti tietopohjassa, toimintaa ei dokumentoida riittävällä tavalla

Tämä on AILlta
innostava ulostulo!

THL:n RAI-tiimin
ylilääkäri Matti Mäkelä

1.3 RAI-järjestelmä

RAI-järjestelmä tuottaa yhtenäistä tietoa

Kunnissa käytettävät vanhuspalveluiden asiakastietojärjestelmät ovat hyvin moninaiset ja niiden rakenne sekä toimintalogiikka vaihtelevat merkittävästi. Asiakastietojärjestelmien lisäksi hoidon piirissä olevista ikääntyneistä kertyy tietoa osassa kunnista muun muassa toimintakyvyn arviointiin tarkoitettuun RAI-järjestelmään. Kansainvälinen RAI (Resident Assessment Instrument) -järjestelmä on tiedonkeruun ja havainnoinnin väline, joka on tarkoitettu asiakkaan palvelutarpeen (terveys ja sosiaalinen tilanne) arviointiin sekä hoito- kuntoutus- ja palvelusuunnitelman laatimiseen (Finne-Soveri 2015).

RAI (Resident Assessment Instrument) on kansainvälinen, standardoitu tiedonkeruun ja havainnoinnin välineistö, joka on laajalti käytössä vanhustenhoidon päätöksenteossa Suomessa.

<https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/palvelutarpeiden-arviointi-rai-jarjestelmalla/tietoa-rai-jarjestelmasta>

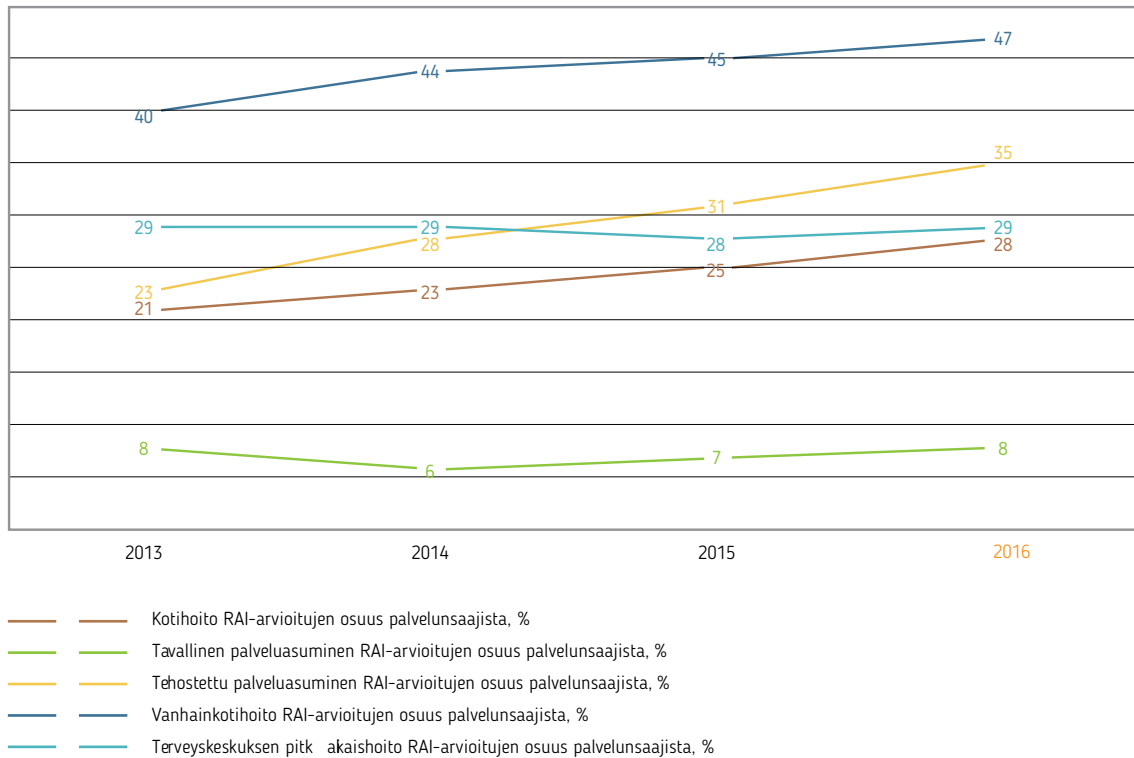
RAI-järjestelmä, joka on laajalti käytetty suomalaisen vanhustenhoidon päätöksenteossa. RAI:n avulla seurataan esimerkiksi hoidon laatua. Järjestelmästä saatavia tietoja voidaan hyödyntää myös ikääntyneen hoitoon pääsyyn arviointiin sekä palveluntuottajalle maksettavan hoitopäivän hinnan yhtenä perusteena. RAI-arviointeja tehdään noin 40 %:lle kaikista Suomen ympärivuorokautisen hoidon asiakkaista ja noin 35 %:lle säännöllisen kotihoidon asiakkaista. Vuodesta 2018 eteenpäin se on ollut käytössä lähes kaikissa Aili-verkostoon kuuluvissa kunnissa.

Vuonna 2019 Antti Rinteen hallitus asetti vanhuspalveluja uudistavan työryhmän. Työryhmän yhtenä tehtävänä on valmistella vanhuspalvelulain ja suositusten uudistusta. Osana uudistusta pohditaan RAI-järjestelmän käyttöönottoa koko maan kattavana virallisena toimintakyvyn, hoitoisuuden arvioinnin ja seurannan järjestelmänä.

RAI-järjestelmässä tieto on standardoitua ja sen laatuun kiinnitetään huomiota. Tiedon kerääminen on systemaattista ja hoitohenkilökunta koulutetaan sen käyttöön. Lähes kaikissa Aili-kunnissa van-

⁵ TEAviisari on THL:n ylläpitämä avoin verkkopalvelu, joka tuo esille kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Palvelu tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistyön suunnittelua ja johtamista. TEAviisarit on jo kuntajohdolle, liikunnalle, perusopetukselle, lukiopetukselle, ammatilliselle koulutukselle, perusterveydenhuollolle ja kulttuurille.

RAIn käytön laajuus ikäihmisten palveluissa palvelutyypeittäin (%)

(THL 2018, sisältää muokattu raporttia varten 2/2020)

hospalveluiden piirissä työskentelee RAI-asiantuntija. RAI-järjestelmään kerääntyvä tieto mahdollistaa laadullisen ja määrällisen analysoinnin sekä yksilötason ja isojen asiakasryhmien käsittelyn.

RAI-järjestelmästä saatavan tiedon hyödyntämisen mahdollisuuksia henkilön palveluiden suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä toiminnan kehittämisessä ja johtamisen välineenä on tutkittu erityisesti hoitotyön viitekehyksessä (Heikkilä & Mäkelä 2015, 7). Koska hoitotyön ja kulttuurisen vanhustyön asiakkaina ovat samat henkilöt ja toimintaympäristö on yhteinen, on luontevaa, että myös kulttuurisen vanhustyön suunnittelussa, toteuttamisessa sekä toiminnan kehittämisessä ja johtamisessa käytetään RAI-järjestelmästä saatavaa tietoa.

Kopiot kaikista Suomessa tehtävistä RAI-arvioinneista tulevat THL:ään kaksi kertaa vuodessa. Tiedoista muodostetaan yksiköiden laatuvertailua varten vertailutietoa. Tämä mahdollistaa jatkossa kulttuurisen vanhustyön kehittämisen valtakunnallisen seurannan.

Suomessa on käytössä useita eri RAI-välineitä. RAI-välineet auttavat tiedonkeruussa ja havain-

noinnissa. Ne ovat asiakkaan palveluiden tarpeen arvioimiseen kehitettyjä kokonaisuuksia, jotka muodostuvat kysymyspatteristosta, käsikirjasta ja arviointituloksista muodostuvista mittareista sekä niin sanotuista herähteistä. Näitä tietoja käytetään asiakkaan hoito-, kuntoutus- ja palvelusuunnitelman laatimiseen.

RAI-välineet Suomessa

PALVELUTARPEEN ARVIOINTI JA PALVELUOHJAUS
InterRAI-CA (+HELSA)
InterRAI-CHA + täydennysosat MH, FS ja AL
OuluScreener

KOTIHOITO
RAI-HC*
InterRAI-HC

MIELENTERVEYSTYÖ
Ympäri vuorokautinen hoito: InterRAI-MH
Avohoito: InterRAI-CMH
Akuuttihoito: InterRAI-ESP

PITKÄAIKAISHOITO
RAI-LCT*
InterRAI-LCTF

LASTEN MIELENTERVEYS-
JA KEHITYSVAMMATYÖ
InterRAI-ChYMH-DD

SAIRAALAHOITO
Akuuttihoito: InterRAI-AC
Kuntoutus: InterRAI-PAC

KEHITYSVAMMATYÖ
InterRAI-ID

InterRAI-välineet ovat vuoden 2006 jälkeen kehitettyjä uusia RAI-välineitä tai sitä aiemmin luotuja RAI-välineitä, jotka on päivitetty yhteensopiviksi interRAI-välineiden kanssa.

***Suomessa käytössä olevat MDS 2.0 versiot** pohjautuvat MDS (Minimum Data Set) -kysymyssarjaan.
HUOM: Välineiden koko nimet löytyvät verkkokoulun Sanastosta.

<https://verkkokoulut.thl.fi/web/rai/rai-valineisto/sisallot>

RAI-välineiden kysymyssisältö koostuu ydinkysymyksistä ja välinekohtaisista täydentävistä kysymyksistä. RAI-välineistön ydinkysymykset ovat samat tai lähes samat kaikissa kokonaisissa välineissä (ei kartoitus- tai lyhennetyissä välineissä). Ydinkysymysten perusteella muodostettavilla mittareilla voidaan verrata asiakkaita riippumatta siitä, millä RAI-välineellä arviointi on tehty. Täydentävien kysymysten avulla voidaan havaita ja seurata välineen kohderyhmän tai kohdeongelman erityistarpeita. Kysymyssisällön lisäksi jokainen RAI-väline sisältää käsikirjan, johon on koottu ohjeet miten arviointia tulisi tehdä kunkin yksittäisen kysymyksen kohdalla.

Ikääntyneitä arvioidaan pääasiassa kotona asuvien palveluihin suunnitellun RAI-HC:n (Resident Assessment Instrument-Home Care) ja ympärivuorokautisen hoivan palveluihin suunnitellun RAI-LTC:n (Resident Assessment Instrument-Long Term Care) arvioinneilla. RAI-HC on käytössä useammassa kunnassa myös palveluasumisen yksiköissä. (THL 2017)

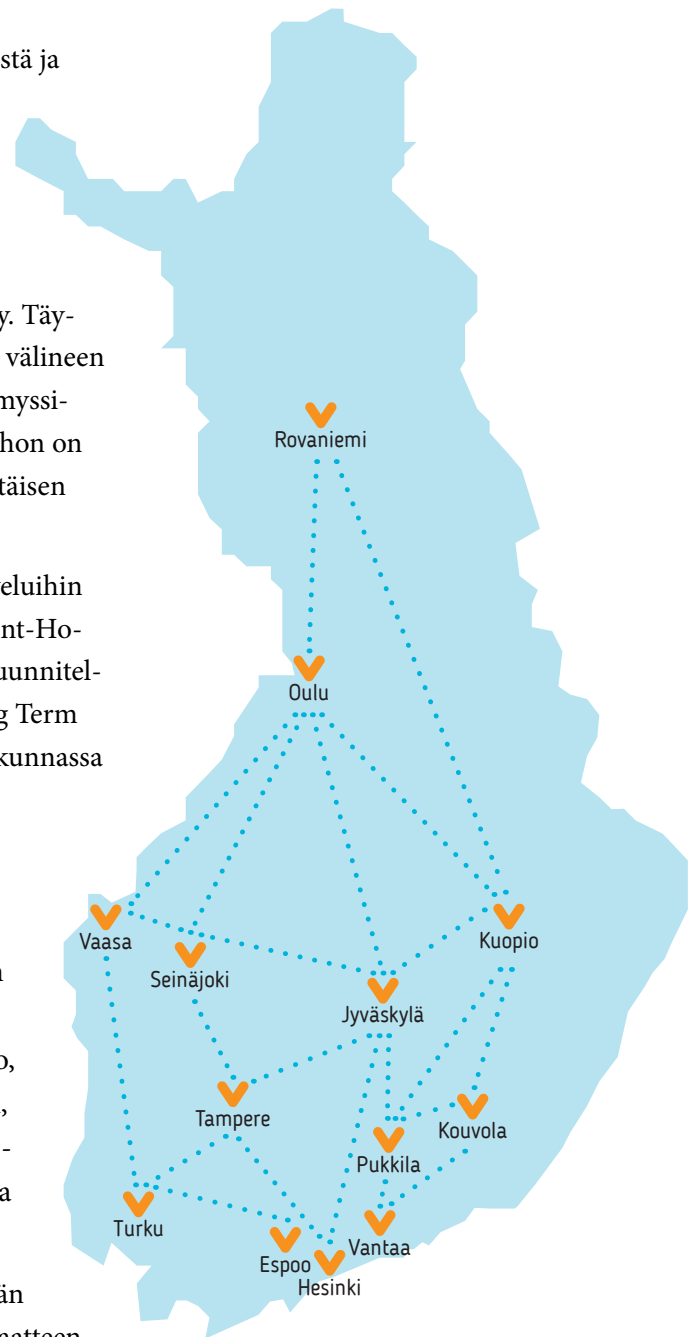
1.4 Aili-verkosto

Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön Aili-verkosto on 13 kunnan muodostama verkosto, jonka missiona on edistää ikääntyneiden kulttuuristen oikeuksien toteutumista. Aili-verkostoon kuuluvat Helsinki, Espoo, Vantaa, Pukkila, Turku, Tampere, Kouvola, Seinäjoki, Jyväskylä, Vaasa, Kuopio, Oulu ja Rovaniemi. Verkostoa koordinoi Helsingin kaupunki. Verkoston alueella asuu yli kolmannes maan yli 65-vuotiaista.

Aili-verkosto sai alkunsa vuonna 2016 osana Juha Sipilän hallituksen ohjelmaan sisältynyttä prosenttitaiteen periaatteen laajentamista. Sipilän hallitusohjelman Parannetaan taiteen ja kulttuuri saavutettavuutta -kärkihanke sisälsi prosenttitaiteen laajentamisen tavoitteen, jolla tavoiteltiin taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantamista ja siten tavoitteena edistää taiteen hyvinvointivaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja asiakastyössä. Rahoitusta hallinnoitiin Taiteen edistämiskeskuksen (TAIKE) kautta. Aili-verkosto jatkaa toimintaansa ja pyrkii laajentamaan kaikkiin maakuntiin.

Aili-verkostolle määriteltiin vuosille 2016–2019 neljä kärkeä: kulttuurisen vanhustyön hallintomallien ja rakenteiden kehittäminen, kulttuurikirjaamisen kehittäminen vanhuspalveluissa, kulttuurin ammattilaisten työn kartoittaminen vanhuspalveluissa ja kotiin vietävän kulttuurisen vapaaehtoistoiminnan hyvien käytäntöjen kartoittaminen.

Jokaisesta kunnasta Aili-verkostoon on nimetty vähintään kolme asiantuntijaa kulttuuri- ja vanhuspalveluista. Asiantuntijat toimivat Aili-verkoston yhdyshenkilöinä ja heidän tehtävänä on osallistua verkostossa tehtävään yhteiskehittämiseen sekä välittää tietoa omaan kuntaansa. Yhdys-

henkilöinä on sekä hallinto- ja kehittämistehtävissä työskenteleviä että suoraan ikääntyneiden kanssa toimivia ammattilaisia. Vanhuspalveluiden puolelta Aili-verkoston kuuluu yhdyshenkilön lisäksi kirjaamisasiantuntija. Kirjaamisasiantuntijat muodostivat Aili-verkoston sisälle oman Raili-verkoston. Raili-verkosto keskittyy kulttuurikirjaamisen kehittämiseen. Tämä kokoonpano on mahdollistanut ketterän kehittämisen sekä syventänyt kuntien sitoutumista verkostoon.

2. Kulttuurikirjaamisen kehittäminen Aili-verkostossa 2017–2020

Siponkoski, S. (2018). RAI-tietojen hyödyntäminen kulttuurisen vanhustyön tukena, kehittämishankkeen taustamuistio www.ailverkosto.fi

Tarve vanhuspalveluissa tapahtuvan kulttuurikirjaamisen edistämiseen oli tunnistettu jo ennen Aili-verkoston käynnistymistä. Kulttuurikirjaaminen nostettiin esiin yhtenä toimenpide-ehdotuksena **Matti Vanhasen** hallituksen poikkihallinnollisessa Taiteesta ja kulttuurista *hyvinvointia* -toimintaohjelmaehdotuksessa vuosille 2010–2014. Myös useat Aili-kuntien asiantuntijat ja toimijat olivat pohtineet tai kehittäneet jo aiemmin omissa

yksiköissään mielekkään elämän ja kulttuurisen vanhustyön kirjaamista. Tarve yhteiskehittämislle oli siis tunnistettu ja kulttuurikirjaamisen kehittäminen on ollut alusta asti keskeinen osa Aili-verkoston kehittämistoimintaa. Kehittämistoiminta on koostunut erilaisista vaiheista.

Ensimmäisessä vaiheessa Aili-verkosto toteutti vuonna 2017 kulttuurikirjaamisen kehittämisen työpajakiertueen 12 Aili-kunnassa. Tilaisuudet toimivat yhteiskehittämisen periaatteella ja niissä kartoitettiin toiminnallisilla menetelmillä kuntien nykytilannetta kulttuurikirjaamisen tilan, osaamisen ja osaamistarpeitten osalta. Alkukartoituksen pohjalta todettiin, että niin kuntien tilanteet kuin kirjaamisjärjestelmät eroavat toisistaan paljon. Jokaiselle kunnalle tehtiin oma SWOT-analyysi, jonka perusteella pohdittiin seuraavia toimenpiteitä. Kulttuurikirjaamisen kehittämiseen liittyvä ensimmäinen vaihe toteutettiin Aili-verkostolaisien omasta toimesta.

Kulttuurikirjaamiseen liittyvän kehittämistyön toisessa vaiheessa eli vuosina 2018–2019 Aili-verkoston puitteissa toteutettiin selvitystyö, joka koostui alkukartoituksesta, sparrauskiertueesta ja asiantuntijahaastattelusta. Selvitystyön toteutti kulttuurikirjaamisen asiantuntija Silva Siponkoski.

Lisäksi käynnistettiin Aili-verkoston kuntien kirjaamisasiantuntijoiden Raili-verkosto, jonka koordinoitavastuu niin ikään annettiin Siponkoskelle. Tarve verkostolle tuli vahvasti esille Siponkosken selvitystyössä. Siinä todettiin, että kulttuurikirjaamisen kehittämiseen tulee perustaa valtakunnantason työryhmä, koska alan asiantuntijoita on poikkeuksellisen vähän. Kulttuurikirjaamisen

Mä teen RAI-arvioinnin aina yhdessä asukkaan kanssa. Silloin mä voin keskittyä vain arvioitavaan henkilöön. Vaikka hän ei pystyisi enää puhumaan, niin silti mä otan hänet viereen ja puhun hänelle. Kirjaamisen aikana mä annan samalla asukkaalle henkilökohtaista aikaa.

Silloin mä pyrin keräämään laajasti tietoa just sen henkilön kulttuurisista toiveista.

Kirjaamisen, tiedonkeruun ja myöhemmin hoitosuunnitelman teko yhdessä asukkaan kanssa on mun mielestä mahdollisuus todelliselle yhteistyölle.

Hoitajan kommentti Rovaniemen sparraustilaisuudessa 2018

ja kulttuurisen vanhustyön kehittämistehtävissä työskennellään lähes poikkeuksetta yksin ja etäällä toisistaan.

Osin tästä syystä Aili-kuntien kirjaamisiasiantuntijoiden Raili-verkoston työskentely käynnistyi koordinaattorin palkkaamisen myötä nopeasti. Raili-verkosto vastasi aitoon tarpeeseen.

Selvityksessä todettiin myös, että kirjaamisiasiantuntijoiden ja kulttuurista vanhustyötä kehittävien asiantuntijoiden välillä tulisi olla säännöllisempää ja strukturoidumpaa tiedonvaihtoa. Tiedonvaihdon perusedellytyksenä on keskeisten kehittämistyöhön liittyvien asiantuntijoiden tunnistaminen ja jo olemassa olevan tiedon ja osaamisen kartoittaminen. Keskeisiksi kulttuurikirjaamisen kehittämiseen ja edistämiseen liittyviksi toimijoiksi tunnistettiin: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, sosiaali- ja terveysministeriö STM, opetus- ja kulttuuriministeriö OKM, RAI-ohjelmistotoimittajat, vanhuspalveluiden tuottajat ja kulttuuritoimijat.

Raili-verkosto on vastannut Siponkosken tekemän selvityksen tunnistamaan haasteeseen asian-

Aili-verkoston sparrauskierron RAI-järjestelmän tietojen hyödyntämisen teemalla tavoitettiin yli 300 sosiaali- ja terveysalan ja kymmeniä kulttuurisektorin edustajia.

Raili-verkosto 2019

Koordinaattori	Silva Siponkoski
Espoo	Maj-Britt Löf, Paula Niittymäki
Helsinki	Satu Viheraari-Virtanen, Päivi Portin, Kirsi Pentikäinen
Jyväskylä	Jenni Salminen, Anne Tauriainen
Kouvola	Kirsi Kiiski, Kaisa Tuuri, Kaisa Kelkka
Kuopio	Ei ole käytössä RAI - järjestelmää
Oulu	Elisa Veteläinen, Anne Pasanen, Sirpa Saarela
Pukkila	Minna Anttila, Salla Pekkola, Soili Kosola
Rovaniemi	Petra Laitinen
Seinäjoki	Jenni Laurila
Tampere	Leena Majanmaa, Leila Mäkinen, Anne Kortteinen
Turku	Sanna Pirttisalo, Eija Tamminen
Vaasa	Saara Rahja
Vantaa	Päivi Junttanen

tuntijoiden vähyydestä ja hajanaisuudesta. Verkosto kokoaa nyt yhteen valtakunnallisesti keskeiset asiantuntijat kulttuurikirjaamisen kentältä. Verkosto kokoontui ensimmäisen kerran syksyllä 2019 ja se on työskennellyt pääasiassa etäyhteyden välityksellä. Raili-verkosto aloitti työskentelynsä kulttuurisen henkilöprofiili RAI-LTC:n ja kulttuurisen vanhustyön laatutiivistelmän yhteiskehittämisellä. Näistä voi lukea lisää luvuista 3.3 ja 3.4.

Siponkosken Aili-verkostolle tekemässä selvityksessä (2018) ehdotettiin, että tulevaisuudessa Raili-verkoston kaltainen valtakunnallinen kirjaamistyöryhmä voisi tehdä linjauksia, joiden perusteella kulttuurikirjaamista kehitetään edelleen vanhustyön organisaatioissa. Tämän kaltaiselle valtakunnalliselle kehittämiselle on edelleen tunnustettu tarve.

Raili-verkosto voi jatkossakin toimia verkostomaisesti. Sen toiminta tarvitsee kuitenkin koordinoitua ollakseen riittävän systemaattista ja tavoitteellista. Lisäksi valtakunnallinen vuoropuhelu eri toimijoiden (esimerkiksi THL, STM, OKM, Kuntaliitto) välillä tarvitsee valtakunnallista koordinoitua.

3. RAI-järjestelmän hyödyntäminen kulttuurisen vanhustyön tiedolla johtamisessa

3.1 RAI-välineiden tarkastelu toiminnanohjauksen ja vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmista

Toiminnanohjaus ja vaikuttavuuden arviointi

Siponkosken Aili-verkostolle tekemässä selvitystyössä todettiin, että RAI-järjestelmän tietoja halutaan hyödyntää kulttuurisen vanhustyön kentällä pääasiassa kahteen tarkoitukseen: **toiminnanohjaukseen ja toiminnan vaikuttavuuden arviointiin**. Toiminnanohjaus voidaan jaotella esimerkiksi toiminnan suunnitteluun, suoritustavan valitsemiseen ja toiminnan aloittamiseen. Toiminnan vaikuttavuus on käytännössä toteuma siitä, miten hyvin toiminta vastaa määritettyyn tarpeeseen, kuten yksilöllisten tarpeiden tyydyttämiseen.

Kulttuuri- ja taidetoimijat olivat erityisen kiinnost-

RAI-järjestelmän tietoja halutaan hyödyntää kulttuurisen vanhustyön kentällä:

- toiminnan ohjaukseen
- toiminnan vaikuttavuuden arviointiin

tuneita RAI-tietojen hyödyntämisestä asiakassegmentoinnissa sekä toiminnan vaikuttavuuden arvioinnissa. Sosiaali- ja terveysalan toimijat taas kiinnittivät erityisesti huomiota syvempään ymmärrykseen asiakkaan tarpeista ja mahdollisuudesta systemaattisempaan työhön muun kuin lääkinnällisen hoidon osa-alueilla. Näin ilmaistuissa kiinnostuksissa on paljon yhtäläisyyttä, mutta myös vivahde-eroja. Yksi keskeinen ero tulee siitä, miten tavoitteet määritellään kunkin

Haluua saada permanentin hiuksiinsa. Eli käydä oikeassa parturissa

Kouvola Kymysosiaali- ja terveysalan 2019

Sauna kerran viikossa. Huoneenlämmiin saunaolut päälle. Tytär ja poika kävisivät vierailulla.

Kouvola Kymysosiaali- ja terveysalan 2019

toiminnan kohdalla. Tavoitellaanko kulttuurisella vanhustyöllä tiettyjä hyvinvointivaikutuksia vai ajatellaanko että osallistuminen, vuorovaikutus ja kulttuurin kokeminen ovat itsessään arvokkaita ilman erityistä terapeutista vaikutusta. RAI-järjestelmästä saatavan tiedon avulla on mahdollista päästä keskustelemaan asiakaslähteisesti yhteisestä työstä ja sen tavoitteista.

Halu hyödyntää RAI-tietoja toiminnan ohjaukseen ja vaikutusten arviointiin on siis tunnistettu. Molempien käyttötarkoitusten kohdalla

tarvitaan lisää tutkimusta ja kokeiluja sekä pysyviä käytäntöjä. Toiminnanohjauksen osalta Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC ja sen hyödyntäminen ovat tällä hetkellä pisimmälle kehitetty tapa. Kulttuurisen vanhustyön vaikuttavuuden arvioinnin osalta on myös tehty kokeiluja, mutta niiden avulla ei ole pystytty osoittamaan, että RAI-mittareiden avulla voisi saada luotettavaa sekä vertailukelpoista tietoa kulttuuritoiminnan vaikuttavuudesta.⁶

⁶ Kulttuurikeskus PiiPoo: RAI-sirkus-hanke, 2012. Musiikkiterapeutit Sanna Helén ja Merja Niemelä: Laulu liikuttaa-hanke, 2017.

RAI-LTC:n ja RAI-HC:n yhtäläisyydet ja erot

Toiminnanohjauksen näkökulmasta tarkasteltiin kahta ikääntyneiden palveluissa olevaa RAI-välinettä, RAI-HC eli Home Care ja RAI-LTC eli Long Term Care (kts. luku 1.4.). Näitten välineiden kysymyspatteristot poikkeavat toisistaan: esimerkiksi RAI-LTC sisältää laajemmin ikääntyneiden kulttuurista **taustaa** ja **mieltymyksiä** kartoittavia kysymyksiä. Molemmista RAI-välineistä on kuitenkin löydettävissä mittareita ja kysymyksiä, joita voidaan hyödyntää kulttuurisen vanhustyön toiminnan ohjauksessa.

Siponkosken tutkimus (2017) osoitti, että kulttuuriseen vanhustyöhön hyödynnettäviä kysymyksiä on löydettävissä RAI-LTC-järjestelmästä. RAI-HC:n kysymyspatteristosta ei ole tehty vastaavaa tutkimusta. Raili-verkosto tarkasteli RAI-HC kysymyspatteristoa THL:n asiantuntijoiden kanssa. Tarkastelun tuloksena todettiin, että RAI-HC:stä löytyy vain muutama ikääntyneen kulttuuriseen taustaan liittyvä kysymys. RAI-HC:n tietoja voidaan kuitenkin hyödyntää esimerkiksi silloin, kun halutaan etsiä erilaisia asiakassegmenttejä, joille tiettyä kulttuurista toimintaa voisi tarjota.

Raili-verkoston työskentelyn aikana todettiin, että sekä RAI-HC:stä että RAI-LTC:stä löytyy yksi yhteinen toiminnanohjauksessa keskeisesti hyödynnettävä kysymys: molemmilla välineillä kartoitetaan ikääntyneen asettamia omia tavoitteita⁷. Tähän tavoitekohtaan voidaan kirjata asiakaslähtöisesti myös kulttuurisia tavoitteita: oman tavoitteen kartoittaminen ja niiden toteutumisen seuraaminen voi siis parhaimmillaan lisätä tietoa myös ikääntyneiden kulttuuristen tavoitteiden sisällöistä ja niiden toteutumisesta.

Raili-verkostossa käydyissä keskusteluissa todettiin, että asiakkaan omia tavoitteita ei vielä kirjata Aiili-verkoston kunnissa RAI-järjestelmään kattavasti. Osaamista kysymyksenasetteluun ja havainnointiin ei myöskään ole vielä riittävästi. Tähän on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Tietojen tarkastelu organisaatio- ja yksilötasolla

RAI-järjestelmän tietoja voidaan hyödyntää sekä organisaatio- että yksilötasolla. Organisaatiotasolla tietoja voidaan hyödyntää esimerkiksi, kun halutaan kartoittaa kulttuurisen

Kulttuurisen vanhustyön vaikuttavuuden arvioinnista RAI-mittareiden avulla tarvitaan lisää tietoa

RAI-HC ja RAI-LTC välineet sisältävät mittareita ja kysymyksiä, joita voidaan hyödyntää kulttuurisen vanhustyön toiminnan ohjauksessa.

⁷ Kysymys on otettu käyttöön RAI-välineissä vasta keväällä 2018 ja siitä ei ole vielä saatavissa vertailutietoja.

vanhustyön asiakassegmenttejä. Asiakassegmenttejä voidaan muodostaa asukkaiden entisten asuinpaikkojen ammattien, toimintakyvyn, mieltymyksien tai vaikkapa yksinäisyyden kokemuksen perusteella. Niin Aili-verkoston kuin sen sisällä toimivan Raili-verkoston tapaamisissa käytyjen keskustelujen sekä kunnissa toteutettujen sparrauskierrosten aikana vahvistui käsitys siitä, että esimerkiksi kieleen ja koulutukseen sekä entisiin ammatteihin liittyvät jakaumat poikkeavat yksiköittäin ja alueittain toisistaan. Organisaatiotason tietoa voi tarkastella sekä THL:n laatuvertailuaineiston että yksiköitten omien RAI-järjestelmäohjelmistojen avulla. Yksilötason tietoa voidaan tarkastella vain yksikön oman RAI-ohjelmiston avulla.

Raili-verkosto tarkasteli sekä yksilö- että organisaatiotason RAI-tiedon hyödyntämistä. Yksilötason tiedon hyödyntämisessä edettiin käyttöönotettavaan tietotyövälineeseen asti kts. luku 3.3. Organisaatiotason tiedon hyödyntäminen vaatii jatkotoimenpiteitä kts. luku 3.4

3.2 Hyödyntämisen reunaehdot?

Osaamisen lisääminen

Sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan koulutuksella on tärkeä osuus RAI-järjestelmän toimivuudessa. Sen avulla mahdollistetaan arviointien tasainen laatu ja sitä kautta ikääntyneiden hoivan vertailukehittäminen. RAI-järjestelmän käyttöön, RAI-välineiden täyttöön ja tiedon hyödyntämiseen on tarjolla koulutusta, jota järjestävät yksityiset palveluntuottajat, oppilaitokset ja ohjelmistopalveluyritykset. THL on käynnistänyt vuonna 2018 RAI-verkkokoulun ja järjestää kaksi kertaa vuodessa RAI-seminaarin.

Siponkosken Aili-verkostolle tekemässä selvityksessä (2018) nousi esille neljä kohderyhmää, joiden

osaamista tulisi lisätä RAI:n hyödyntämisestä kulttuurisen vanhustyön näkökulmasta. Jatkotyökentelyn aikana kohderyhmiä on tunnistettu yksi lisää:

1. RAI-asiantuntijat
2. Vanhustyön ammattilaiset / RAI-arviointeja tekevät
3. Kulttuuri- ja virkistystoiminnan (tms.) ohjaajat
4. Taide- ja kulttuurialan ammattilaiset
5. Hoitotyön koulutusta antavat opettajat

RAI-järjestelmästä saatavan tiedon hyödyntämisessä tarvitaan ammattilaisia, jotka osaavat arviointien tekemisen lisäksi tulkita RAI-tietoa. Sosiaali- ja terveysalalla vakituisesti työskentelevien kulttuurialan, kuntoutuksen, sosiaaliohjauksen sekä hoivan ammattilaisten tulisi olla tietoisia

RAI-järjestelmästä saatavista tiedosta ja sen hyödyntämisestä myös kulttuurisen vanhustyön näkökulmasta. Osaamisen lisäämistä tarvitaan, jotta esimerkiksi Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC tulee vakiintuneeksi osaksi yksilöllisen hoivan suunnittelua. Hoivayksiköissä työskentelevien **kulttuuri- ja virkistystoiminnanohjaajien** tms. tulisi osata käyttää RAI-tietoja työnsä perustana.

Ikääntyneiden palveluiden **RAI-asiantuntijat** tarvitsevat tietoa kulttuurisesta vanhustyöstä ja käytännön sovellusideoita esimerkiksi siihen, miten RAI-tietojen avulla etsitään kulttuuriseen ryhmätoimintaan osallistujia. RAI-asiantuntijat kouluttavat omissa taustayhteisöissään henkilökuntaa ja he ovat keskeisessä asemassa tiedon levittämisessä. Samankaltaisessa asemassa ovat myös hoitotyön koulutusta antavat opettajat.

Aili-verkoston toimialat ja sektorit ylittävä yhteiskehittäminen ylipäätään – ei siis vain kulttuurikirjaamiseen liittyvä kehittämistyö – on osoittanut, että rajapinnoilla tapahtuva tiedon jakaminen tuottaa uutta osaamista. Taide- ja kulttuuritoimijoilla ei ole välttämättä tietoa siitä, minkälaisia dataa

Keskeiset kohderyhmät, joille RAI:n hyödyntämiskoulutusta tulisi kohdentaa:

- RAI-asiantuntijat
- Vanhustyön ammattilaiset / RAI-arviointeja tekevät
- Kulttuuri- ja virkistystoiminnan (tms.) ohjaajat
- Taide- ja kulttuurialan ammattilaiset
- Hoitotyön koulutusta antavat opettajat

sosiaali- ja terveysalan toimijoilla on käytettävissä ikääntyneistä. Toisaalta sosiaali- ja terveysalan toimijoilla ei ole ymmärrystä siitä, minkälainen data voisi hyödyttää esimerkiksi kulttuurihyvinvointivaikutuksiin pyrkivän toiminnan suunnittelua. Myös taide- ja kulttuuritoimijat hyötyisivät kulttuurikirjaamisen ja RAI-järjestelmään liittyvän osaamisen lisäämisestä. He voisivat käyttää tietoja esimerkiksi osallistavan taidetoiminnan asiakasryhmien kuvailussa.

Sektori- ja toimialarajat ylittävä tiedolla johtaminen

Tiedon hyödyntämisessä auttaa uteliaisuus ja rohkeus tutustua erilaisiin näkökulmiin siitä, miten sosiaali- ja terveysalan keräämää tietoa voidaan tarkastella. Keskeistä on tunnustaa yhteinen tavoite ikääntyneiden kulttuuristen oikeuksien ja merkityksellisen elämän toteutumisesta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Lisäksi on oleellista tunnistaa tavoitteen saavuttamiseen liittyvät tietotarpeet.

Ikääntyneen tietosuojan turvaamisen ja toisaalta tiedon hyödyntämisen kannalta on merkittävä ero siinä, tarvitaanko tiedolla johtamiseen instituutiotason vai yksilötason tietoja. Tietotarpeiden edelle menee ikääntyneiden oikeus oman anonymiteetin säilymiseen. Salassa pidettäviä asiakastietoja saa luovuttaa vain asiakkaan/potilaan suostumuksella tai erityisellä lainsäädännöllä. Hoitohenkilökunnalla sekä tällä hetkellä hoivayksiköiden omalla kulttuurihenkilökunnalla, esimerkiksi kulttuuriohjaajilla, on lupa lukea asiakkaan hoitoon liittyviä, erikseen määriteltyjä asiakastietoja. Ostetulle taiteilijalle tms. tietoja ei voida yksiselitteisesti antaa.

Tiedon monipuoliseen hyödyntämiseen liittyvien yhteisten pelisääntöjen aukikirjaamiseen tarvitaan laajaa ymmärrystä, jonka saavuttaminen edellyttää valtakunnallista sektoreita ja toimialat ylittävää yhteistyötä. Tällainen työskentely sopisi esimerkiksi Raili-verkoston jatkotehtäväksi. Aukikirjattavaksi tulee muun muassa, mikä taso on riittävä asiakastietojen anonymisoinnissa siten, että tieto on edelleen käyttökelpoista esimerkiksi kuntien kulttuuri- ja taidetoimijoille. Tässä tulee eritellä eri tasojen tietotarpeet eli tunnistaa, mitä tietoa tarvitsevat organisaatiot ja mitä asiakasrajapinnassa toimivat taiteilijat.

Keväällä 2019 astui voimaan laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä. Lakimuutosten myötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja sekä muita terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä henkilötietoja voidaan käyttää aiempaa laajemmin muussakin kuin siinä ensisijaisessa käyttötarkoituksessa, jonka vuoksi ne on alun perin tallennettu (nk. toissijainen käyttö). Uusina käyttötarkoituksina lakiin on lisätty opetus, tietojohtaminen sekä kehittämis- ja innovaatiotoiminta. (STM 2018). Raili-verkoston työskentelyssä on herännyt kysymys toisilain vaikutuksista. Voiko uusi toisiolaki toimia yhtenä perustana ja tukea kehitystyötä, jonka tavoitteena on aukikirjoittaa tiedolla johtamisen reunaehdot sosiaali- ja terveysalan toimialat ja sektorit ylittävistä kulttuurisesta vanhustyöstä.

3.3 Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC

Aili-verkoston kunnissa ja vanhuspalveluissa yleensäkin on käytössä monia tiedonkeruuta-
poja ja -välineitä, joihin ikääntyneiden kult-
tuurista taustaa sekä mieltymyksiä kerätään.
Raili-verkoston puitteissa viimeistelty Kulttuu-
rinen henkilöprofiili RAI-LTC poikkeaa muista
välineistä sen systemaattisuuden ja valtakun-
nallisen vertailtavuuden osalta.

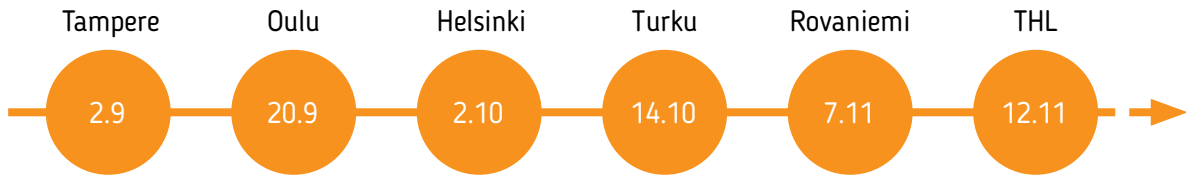
Kuten edelläkin on jo esitetty, Kulttuurinen
henkilöprofiili RAI-LTC pohjautuu pääosin Si-
ponkosken tutkimuksessaan (2017) kehittämään
kulttuurisen vanhustyön profiiliin. Siponkosken
tutkimuksessa todettiin, että RAI-LTC välineen
kysymyspatteristosta löytyy jo ennalta kulttuuriseen vanhustyöhön liittyviä kysymyksiä. Lisäksi Si-
ponkoski tutki 70 pitkäaikaishoidon asiakkaan RAI-LTC arviointeja kulttuurisen vanhustyön näkö-
kulmasta. Tutkimuksessa julkaistiin RAI-LTC järjestelmästä löydettyjen tietojen perusteella kehitetty
kulttuurisen vanhustyön profiili. Profiiliin kerätyt tiedot perustuvat toimijuuden koordinaattien sekä
persoonan tunnustamiseen liittyvien tekijöiden teorioihin. (Jyrkämä, J. Gerontologia 22 (2008): 4,
190–203. ja Pirhonen, J. & Pietilä, I. 2015, 95–103). Profiili esitettiin yksilö- ja ryhmäkotitasolla.

Raili-verkosto otti kehittämistyönsä lähtökohdaksi Siponkosken luoman profiilin. Raili-verkoston
yhteistapaamisissa käytiin läpi muun muassa kuhunkin Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC

Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä, 2019

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja
sekä muita terveyteen ja hyvinvointiin
liittyviä henkilötietoja voidaan käyttää
aiempaa laajemmin muussakin kuin
siinä ensisijaisessa käyttötarkoituksessa,
jonka vuoksi ne on alun perin tallennettu
(nk. toissijainen käyttö). Uusina
käyttötarkoituksina lakiin on lisätty opetus,
tietojohdaminen sekä kehittämis- ja
innovaatiotoiminta. (STM, 2018).

osa-alueeseen valitut kysymykset. Kehittämistyön keskiössä olivat erityisesti profiliin sisältyvien kysymysten avulla esiin nouseva data, sen sisällöt ja mahdolliset virhearvioinnit. Kirjaamisasiantuntijat tarkastelivat myös omien yksiköittensä arviointeja tapaamisten aikana.

Kulttuurisen henkilöprofiilin teknisestä toteutuksesta vastasi RAIsoft.net. Profiili pilotoitiin kymmenessä Aili-kunnassa syksyllä 2019.

Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC tavoitteena on vahvistaa ikääntyneen omannäköisen arjen toteutumista ja hyvinvoinnin tukemista. Se nostaa esiin henkilöhistoriaa, mieltymyksiä, kiinnostuksen kohteita, tapoja ja tottumuksia. Henkilöprofiilin käytön avulla voidaan paremmin tukea merkityksellistä, elämyksellistä ja hyvää elämää sekä kulttuuristen oikeuksien toteutumista.

Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC sisältää seuraavat osa-alueet:

- Taustatiedot: muun muassa koulutustausta, entiset ammatit, osallistuminen, kiinnostuksen kohteet ja ajankäyttö
- Omat tavoitteet ja niiden toteutuminen
- Kiinnostuksen kohteet
- Mieluisin harrastepaikka
- Osallistuminen ja ajankäyttö
- Muutostarve nykyisiin harrasteisiin ja niihin käytettyyn aikaan
- Osallistuminen, kiinnostuksen kohteet ja ajankäyttö ennen hoivakotiin muuttoa

Kulttuurinen henkilöprofiili

- koostuu RAI-LTC kysymyspatteristoon kuuluvista kysymyksistä.
- kokoaa olemassa olevan tiedon uudella tavalla yhteen ja rikastaa tiedon käyttöä.
- ei korvaa muita tiedonkeruutapoja, (esimerkiksi Elämän puu, Omakuvamonologi, huoneentaulut)

Kulttuurisen henkilöprofiilin etu on se, että se nostaa esiin yksiköissä olemassa olevaa tietoa!

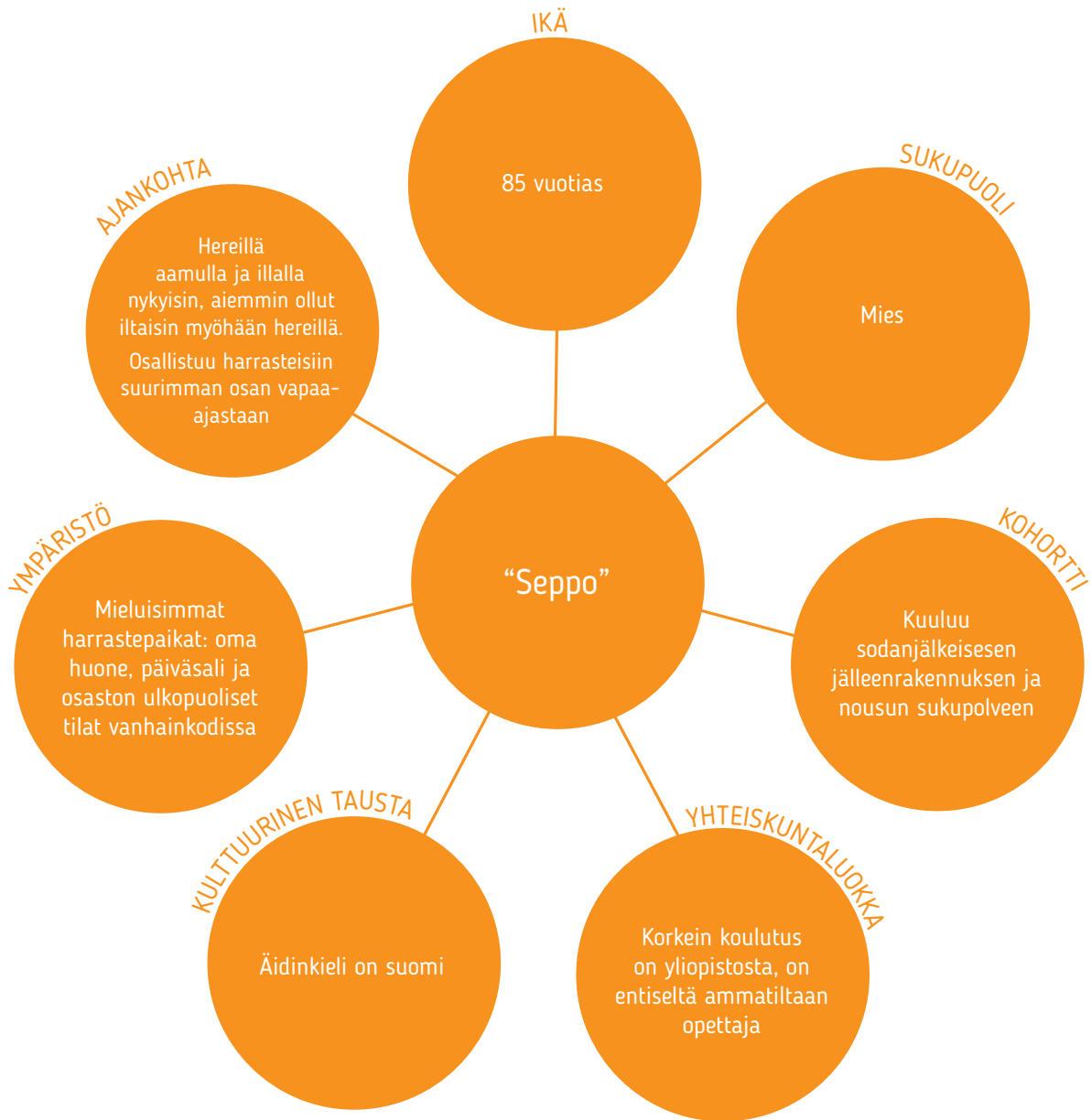
Kulttuurinen henkilöprofiili **koostuu RAI-LTC kysymyspatteristoon kuuluvista kysymyksistä.**

Olennaista on, että profiili kokoaa olemassa olevan tiedon uudella tavalla yhteen ja rikastaa tiedon käyttöä. Kulttuurinen henkilöprofiili **ei korvaa muita tiedonkeruutapoja** (esimerkiksi Elämän puu, Omakuvamonologi, huoneentaulut), joilla kartoitetaan ikääntyneen kulttuurista taustaa, tapoja, tavoitteita ja mieltymyksiä. Nämä muut välineet tuovat lisäarvoa hoivahenkilöstön ja asiakkaan välisen suhteen syventämisessä ja lisäksi eri välinein kerätty tieto mahdollistaa tiedon keruun koskemaan laajemmin elämän eri osa-alueita. Kulttuurisen henkilöprofiili RAI-LTC:n kysymyspatteriston etu on yhdenmukaisesti, samaan järjestelmään kerätty tieto, joka on hyödynnettävissä ja vertailtavissa laajemmin.

Kulttuurisesta henkilöprofiilista voidaan jatkossa mahdollisesti muodostaa RAI-osittaisarviointi. Tällöin sillä voitaisiin täydentää tällä hetkellä käytössä olevia muita RAI-välineitä. Tämä vaatii lisää tutkimusta, taustatyötä ja systemaattista kehittämistä.

Kulttuurinen henkilöprofiili

Esimerkki kulttuurisesta henkilöprofiilista RAI-LTC:n tietojen pohjalta. Kuvassa on esitetty Jyrkämän Toimijuuden rakennekoordinaattiteoriaan soveltuvat osat. (Jyrkämä 2008, Siponkoski 2017)

Kulttuurisen henkilöprofiili RAI-LTC:n käyttöönotto ja tiedon hyödyntäminen⁸

Raili-verkosto on muotoillut ohjeet Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC käytön tueksi. Ohjeissa kerrotaan henkilöprofiilin tarkoituksesta ja sisällöstä sekä syvennyttään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Hyödynnä profiilin tietoja hoitotyön suunnittelussa ja arjessa
2. Pohdi toteutatko asiakkaan toiveiden ja taustojen mukaista toimintaa
3. Tarkastele asiakkaasi toimintakykyä suhteessa merkitykselliseen arkeen ja mielekkääseen toimintaan

⁸ Jyrkämän Toimijuuden rakennekoordinaatteja ei esitetä Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC:ssä sellaisenaan vaan tiedot on jaoteltu henkilöprofiilin otsikoiden alle.

Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC käytön yhtenä tavoitteena on lisätä ammattilaisten **kulttuurisen vanhustyön asiantuntijuutta ja osaamista**. Osaamisen kasvaminen tarkoittaa tässä tapauksessa esimerkiksi asiakasymmärryksen laajenemista asiakkaan hoidollisista tarpeista myös sosiaalisiin ja kulttuurisiin tarpeisiin ja osallisuuden tukemiseen.

Kulttuurisen henkilöprofiilin käytön sekä tiedon valtakunnallisen kertymisen ja hyödyntämisen kannalta on olennaista, että tiedot on kirjattu oikein. Kulttuurista henkilöprofiilia voi tarkastella jo asiakkaan RAI-arviointia tehdessä. Arvioinnin ensisijaisena tietolähteenä on asiakas, hänen läheisensä sekä hoitoon osallistuva tiimi. Arviointikeskustelun tukena kannattaa huomioida myös muut mahdolliset lähteet, kuten Elämän puu, Omakuvamonologi, elämäнкаarilomake yms. lomakkeet, joihin on koottu tietoa asiakkaan mieltymyksistä, tavoitteista ja kulttuurisesta taustasta. Näistä tiedonkeruutavoista ei kannata luopua Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC käyttöönoton yhteydessä. Muilla tiedonkeruumenetelmillä tehty tiedonkeruu ei ole päällekkäistä, koska asiakkaan tunteminen syvenee ja laajenee eri välineillä elämän eri osa-alueille.

Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC etu on se, että se nostaa RAI-LTC:tä käyttävissä yksiköissä esiin jo kirjattua tietoa. Tiedonkeruuta ei tarvitse aloittaa alusta. Tällöin päästään heti ensimmäisestä käyttöönottokerrasta lähtien tarkastelemaan tuloksia ja tekemään päätelmiä olemassa olevaan tietoon perustuen. Ihanteellista olisi, jos myös muiden kuin RAIsoft.netin tuottamien ohjelmistojen tekniset ominaisuudet mahdollistaisivat kulttuurisen henkilöprofiilin muutosten tarkastelun jo ennen uuden arvioinnin sulkemista. Tällöin profiilia voi käyttää vielä paremmin tehtävän RAI-arvioinnin tukena.

Raili-verkoston kirjaamisasiantuntijoiden tapamisissa on noussut esille, että esimerkiksi elämän puulla, omakuvamonologilla tai elämäнкаarilomakkeella kerätyt kulttuuriseen vanhustyöhön liittyvät tiedot eivät välttämättä siirry palvelu- ja

1. Tiedon laadun tarkistus

Kulttuurisen henkilöprofiilin käytön ja tiedon valtakunnallisen hyödyntämisen kertymisen kannalta on olennaista, että tiedot kirjataan oikein.

2. Tiedon siirtäminen hoito- ja palvelusuunnitelmiin

Prosessin kuvaus tulee sisällyttää kirjaamisohjeisiin.

3. Tiedon käyttäminen kulttuurisessa vanhustyössä

Käytännön toimenpiteitä ja toimintaa esimerkiksi omahoitajan, hoivayksikön ja taide- ja kulttuuri-alan ammattilaisten toteuttamana.

hoitosuunnitelmiin. Kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC:n avulla saatujen tietojen kirjaaminen hoito- ja palvelusuunnitelmiin tulisi sisällyttää hoivayksiköiden kirjaamisohjeisiin. Kirjaamisohjeissa tulisi huomioida rakenteinen kirjaaminen ja vaikutusten seuranta.

Arviointi ja suunnittelu eivät pelkästään riitä

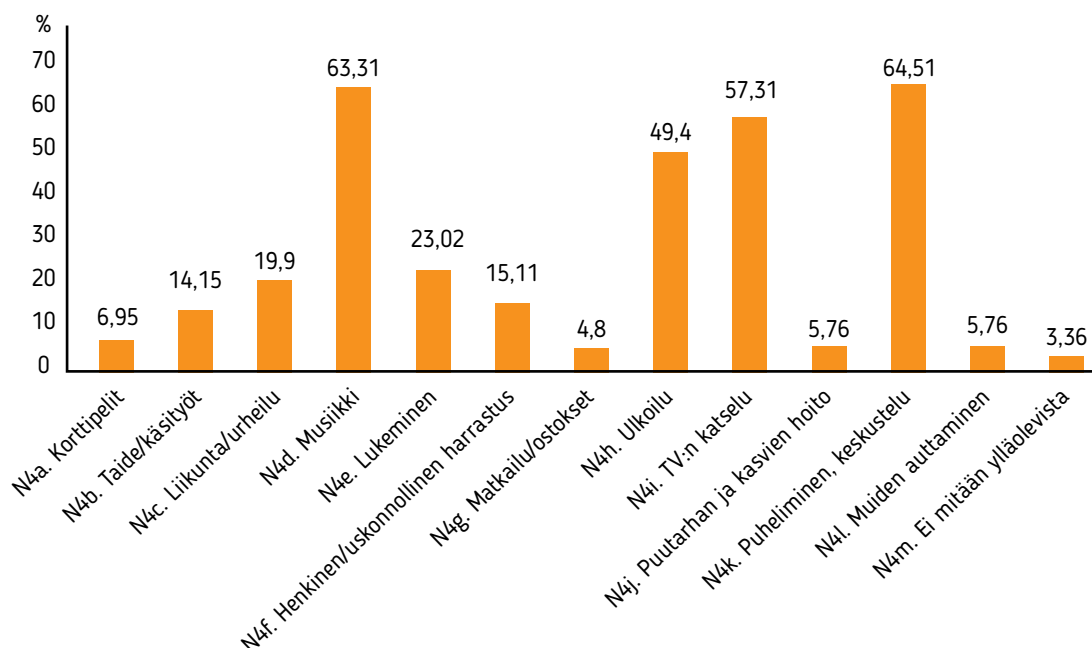
Tiedon keruussa ja hyödyntämisessä on olennaista muistaa, että toiminnalle on asetettu selkeät tavoitteet, joiden toteutumista valvotaan. Pelkkä arviointi ja suunnittelu ei riitä, vaan olennaista on, että tiedon avulla toteutetaan yhä monipuolisempaa ja asukkaiden toiveisiin vastaavaa elävää arkea ja juhlaa. Kulttuuriin ja taiteeseen kuuluvat myös yllätykset ja elämykset. Ei siis voida tuudittautua siihen, että kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC tai mikään muukaan tiedonkeruu ja niistä koostettu tieto olisi tyhjentävää ja tuottaisi kaiken sen tiedon, mitä ikääntyneiden kulttuurioikeuksien toteutumiseen, hyvinvoinnin edistämiseen tai toimintakyvyn tukemisen pohjalle tarvitaan.

Tietovälineiden käytössä on aina syytä muistaa, mihin tarkoitukseen niitä voi käyttää ja mihin ei. Kulttuurinen henkilöprofiili RAI-LTC on hyvä väline, kun halutaan kartoittaa eri kulttuuri- ja taide-toimintojen osallistujajoukkoa. Henkilöprofiili myös auttaa ammattilaisia nostamaan ikääntyneiden taustaa, tavoitteita ja mieltymyksiä esiin osana hoidon suunnittelua. Henkilöprofiili kokoaa yhteen tietoa ja antaa herätteitä keskusteluun. Toteutammeko ikääntyneille merkityksellisiä asioita? Osaam- meko ottaa huomioon meillä asuvien ikääntyneiden sukupolvet ja miten teemme sen?

Huono esimerkki tietojen käytöstä olisi tilanne, jossa katsottaisiin neljä yleisintä kiinnostuksen kohdetta ja lähdetään toteuttamaan vain niitä. Näin päädyttäisiin toistamaan vanhoja toimintamal- leja, jotka eivät huomioi yksilöllisyyttä. Kiinnostuksen kohteita voi hyödyntää esimerkiksi siten, että joka yksikössä toteutetaan vuositasolla kaikkia RAI-LTC:ssä mainittuja aiheita siinä suhteessa,

Mieluisimmat harrastukset ja toiminnot

Oulu

(Elisa Veteläinen, 2018)

mitä ikääntyneet ovat ilmoittaneet. Ja juuri tämän tyyppinen tiedon koonti ja vertailu on RAI-LTC:n etu. Oulun kohdalla tämä tarkoittaisi esimerkiksi pitkäaikaishoidon hoivayksiköissä toteutettavan toiminnan resurssien suuntaamista 5 % puutarhanhoitoon / vuosi.

Vaikuttavuuden arvioinnissa voisi erilaisten toimintakykymittareissa tapahtuvien muutosten si-
jaan tarkastella esimerkiksi muutoksia ja toteumaa asiakkaan asettamien omien tavoitteiden osalta:
kuinka monelle tavoite on kirjattu ja kuinka monen asiakkaan tavoitteet ovat toteutuneet? Toisaalta
vaikuttavuuden arvioinnissa voi olla hyödyllistä tarkastella seuraavia RAI-LTC:stä löytyviä kysy-
myksiä: Osallistuuko asiakas laitoksen elämään? Hyväksyykö asiakas kutsun ryhmätoimintoihin?
Haluaako asiakas muutosta harrasteiden sisältöön tai niiden parissa vietettyyn aikaan? Muuttuvatko
nämä arvioinnit, kun kulttuuriseen vanhustyön kehittämiseen on kiinnitetty erityistä huomiota ja
kun toiminnan sisältöjä tai muotoja on muutettu?

3.4 Kulttuurisen vanhustyön laatuvertailutiivistelmä

RAI-järjestelmän avulla kerätään tietoa yksilötasolla. Tätä tietoa käytetään palvelu- ja hoi-
tosuunnitelmien pohjana. RAI-tietoa on mahdollista tarkastella THL:n RAI-laatuvertailuaineis-
toon perustuvien tietotuotteiden sekä eri ohjelmistontuottajien rakentamien tietovälineiden
avulla myös valtakunnallisella, kunnallisella tai asumisyksiköiden ja kotihoidon palvelualuei-
den tasolla. Tämä riippuu kunkin kunnan sopimuksista ja käyttöoikeuksista. Parhaimmillaan
kunnan RAI-asiantuntija voi tarkastella kaikkien niiden (RAI-arvioitujen) ikääntyneiden
tietoja, jotka joko asuvat kunnan tuottamassa asumispalvelussa tai ovat kotihoidon asiakkaita.
Tietovälineiden (esimerkiksi RAIsoft.netin laatumoduulin) avulla voi tehdä erilaisia hakuja
RAI-tietoihin. Nämä tiedot voidaan esittää anonymisti, jolloin niitä voi käyttää päätöksenteon
tukena. THL:n kokoaman RAI-vertailutiedon avulla voidaan tarkastella yleisempiä trendejä
ikäntyneiden osalta.

Siponkosken Aili-verkostolle tekemässä selvityksessä (2018) esitettiin, että jatkossa olisi mielekästä
tarkastella, miten THL:n RAI-laatuvertailuaineistoon kerääntyvää tietoa voi käyttää kuvaamaan ja
erottelemaan kuntia kulttuurisen vanhustyön näkökulmasta. Raili-verkosto tarkasteli kulttuuriseen
henkilöprofiiliin valittuja kysymyksiä laatuvertailutiivistelmän kehittämisen näkökulmasta ja pää-
tyi siihen, että kulttuurisen henkilöprofiili RAI-LTC:n tuottama tieto on pääosin kuvailevaa (kuten
kiinnostuksen kohteet ja mieluisin harrasteympäristö), eikä se siten ole lähtökohtaisesti asetettavissa
vertailuasteikolle. Tämän kaltaisen tiedon avulla ei voida tulkita kulttuurisen vanhustyön laatua
kunnassa tai hoitoyksikössä.

Kuitenkin valtakunnallisella tasolla kuvailevaa tietoa sisältävälle yhteenvedolle löydettiin käyttötär-
koitus esimerkiksi toimialat ylittävän, kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä edistävän, työn tieto-
johtamisessa. Tällaista kuvailevaa tietoa voi käyttää esimerkiksi koti- ja asumispalveluiden piirissä
asuville ikääntyneille suunnattujen taide- ja kulttuuri-toiminnan interventoiden suunnittelussa.
Muun muassa uuden kulttuurisen vanhustyön toiminnan käynnistämisen yhteydessä olisi hyödyll-
istä tarkastella kunnan tai asumisyksikön ikääntyneiden RAI-tietoja. Tällainen toiminta voi olla
esimerkiksi kirjaston tuottamaa ryhmätoimintaa, hankerahoituksella toteutettavaa terapeutista mu-
siikkitoimintaa tai vaikka uuden vanhustenkeskuksen asukkaiden kulttuuri- ja vapaa-aikaohjelman
suunnittelua.

Jatkotoimenpide-ehdotukset

Aili-verkoston merkittävimmät edistysaskeleet kulttuurikirjaamisen kehittämisessä ovat:

- Valtakunnallisen kirjaamisasiantuntijoiden Raili-verkoston käynnistäminen
- Kulttuurisen henkilöprofiili RAI-LTC:n yhteiskehittäminen

Aili-verkoston ja sen sisällä toimivan Raili-verkoston työskentelyssä on tunnistettu jatkotoimenpiteitä, joiden avulla voidaan edistää kulttuurisen vanhustyön tietojohtamista RAI-tietojen avulla.⁹

Toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää, että kehittäminen jatkuu valtakunnallisena yhteistyönä. Olennaista on, että työskentelyyn löytyy omistajaorganisaatio ja koordinointiin varataan resurssi.

Toimenpiteiden toteuttamisen edellytyksenä

- valtakunnallisen yhteistyön jatkuminen
- omistajaorganisaatio löytyminen
- resurssin varaaminen koordinointiin

1. Koulutuksen ja osaamisen lisääminen

- a) Luodaan prosessi- ja koulutusmalli kulttuurisen henkilöprofiili RAI-LTC:n käytönotosta ja käytöstä
 - b) Toimintamallin jalkauttaminen
- Keskeiset toimijat:
- RAI-asiantuntijat
 - Vanhustyön ammattilaiset / RAI-kirjauksia tekevät
 - Kulttuuri- ja virkistystoiminnan (tms.) ohjaajat
 - Taide- ja kulttuurialan ammattilaiset
 - Hoitotyön koulutusta antavat opettajat

2. Seurantatutkimuksen laatiminen kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC:n vaikutuksista

- Toteutetaan seurantatutkimus kulttuurisen henkilöprofiilin RAI-LTC:n vaikutuksista. Tutkitaan esimerkiksi ikääntyneiden asettamien omien tavoitteiden määriä ja sisältöjä.

3. Rakennetaan kulttuurisen vanhustyön RAI-tiedolla johtamisen välineet

1. Valtakunnantaso
 - Analysoidaan THL:n laatuvertailuun kerättävän RAI-tiedon avulla, miten RAI-tietoja voidaan käyttää kuvaamaan organisaatioita tai alueita kulttuurisen vanhustyön näkökulmista. Esimerkiksi kulttuurisen vanhustyön laatuvertailutiivistelmä tai kulttuurisen vanhustyön valtakunnallinen kuvaileva aineisto.
1. Yksilötaso
 - Kehitetään kulttuuriseen henkilöprofiili RAI-LTC:n perustuva kansallinen osittaisarviointiaineisto.

⁹ Tässä ei ole esitetty laajemmin kulttuurikirjaamisen edistämiseen liittyviä jatkotoimenpiteitä. RAI-tietojen hyödyntäminen on yksi keskeinen osa kulttuurikirjaamisen kokonaisuutta.

Lähteet

- Fancourt, D. & Finn, S. (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? Denmark: World Health Organisation (WHO)*. Health Evidence Network synthesis report 67. Haettu 10.12.2019 osoitteesta <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>
- Finne-Soveri, H. Björgren, M. Noro, A. & Vähäkangas, P. (2005). RAI-järjestelmän esittely. Teoksessa Noro, A. Finne-Soveri, H. Björgren, M. & Vähäkangas, P. *Ikääntyneiden laitoshoidon laatu ja tuottavuus, RAI-järjestelmä vertailukehittämisessä*. Helsinki: Stakes, 22 – 26.
- Heikkilä, R. & Mäkelä, M. (toim.) (2015). *Onnistuminen – RAI-vertailukehittäminen 15 vuotta Suomessa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 9/2015.
- Huhtinen-Hilden, L. (2013). *Kulttuurinen vanhustyö – hyvistä käytänteistä toimintakulttuurin muutokseen*. Teoksessa Huhtinen-Hilden, L. & Vilku, A-M. (toim.) *Kulttuurinen vanhustyö – taide kumppanina läpi elämän*. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu, 8 - 16. Haettu 12.10.2018 osoitteesta http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Kulttuuri/Kehittaevae_hanketoiminta/julkaisut/kulttuurinen_vanhusty%C3%B6_web.pdf
- Huhtinen-Hilden, L. Puustelli-Pitkänen, A. Strandman, P. Ala-Nikkola, E. (2017) *Kohti luovaa arkea, kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä*. Helsinki: Metropolia-ammattikorkeakoulu. Haettu 14.8.2018 osoitteesta http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124164/kohti_luovaa_arkea_tutkimusraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Isotalo, M. (2013). Verkostosta kohti toimintaohjelmaa. *Kulttuurinen vanhustyö – taide kumppanina läpi elämän*. Helsinki, Metropolia ammattikorkeakoulu, 22-32. Haettu 30.8.2018 osoitteesta http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Kulttuuri/Kehittaevae_hanketoiminta/julkaisut/kulttuurinen_vanhusty%C3%B6_web.pdf 1.9.2017
- Jyrkämä, J. (2008). Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* 22(4), 190–203. Haettu 30.8.2018 osoitteesta: <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.hamk.fi/se/g/0784-0039/22/4/toimijuu.pdf>
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 2012/980. Annettu Helsingissä 28.12.2012.
- OKM (2016) *Tule luo taide. Prosenttitaitteen periaatteen laajentaminen*. Haettu 23.1.2020 osoitteesta <https://minedu.fi/prosenttiperiaate>
- OKM & STM. (2018). *Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Haettu 10.12.2019 osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161228/Prosenttiperiaatteen%20kärkihanke-esite.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pirhonen, J. & Pietilä, I. (2015). *Patient, resident or person: Recognition and the continuity of self in long-term care for older people*. *Journal of Aging Studies*. 35, 95 - 103.
- Rosenlöf, A-M. (2014). *Rakenteita ratkomassa, kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Star, S. (2010). *This is Not a Boundary Object: Reflections on the Origin of a Concept*. *Science, Technology, & Human Values*. 35(5), 601-617. Sage Publications, Inc.
- Siponkoski, S. (2017). Toimijuutta ja persoonaa tuetaan tiedolla, ei sattumalla RAI-LTC tietokannan hyödyntäminen kulttuurisen vanhustyön suunnittelussa.
- Siponkoski, S. (2018) *RAI-tietojen hyödyntäminen kulttuurisen vanhustyön tukena -kehittämishankkeen taustamuistio*. Helsinki: Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön AILI-verkosto
- STM. (2013). *Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2013*. Haettu 10.12.2019 osoitteesta http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511564&name=DL-FE-26915.pdf
- STM (2018) *Sosiaali- ja terveysalan-tiedon hyödyntäminen*. Haettu 12.10.2018 osoitteesta <https://stm.fi/sosiaali-ja-terveysalan-tiedon-hyodyntaminen>
- THL (2017). *Tietoa RAI – järjestelmästä*. Haettu 30.11.2018 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/rai-vertailukehittaminen/tietoa-rai-jarjestelmasta#RAI-v%C3%A4lineet>
- THL (2018) *RAI-välineet ja niiden käyttö*. Haettu 12.11.2018 osoitteesta <https://verkkokoulut.thl.fi/web/rai/rai-valineisto/sisallot>

Taustatiedot

Elisa Veteläinen, palveluesimies, Oulu

Harriet Finne-Soveri, geriatrian dosentti, tutkimusprofessori, THL

Jenni Räsänen, kehittämisasiantuntija, Helsinki

Maarit Lind, kehittämispäällikkö, THL

Maria Storbacka, RAlsoft asiantuntija, RAlsoft.net

Matti Mäkelä, ylilääkäri, THL

Mervi Kivistö, johtava RAlsoft asiantuntija, RAlsoft.net

Sanna Pirttisalo, asiantuntijasairaanhoitaja, Turku

Kulttuurisen vanhustyön käsitetyöpaja 2019:

Jenni Räsänen, kehittämisasiantuntija, Helsinki

Kai Lehtikainen, johtaja, CERADA-tutkimuskeskus

Kirsi Lajunen, taiteen ja hyvinvoinnin läänintaiteilija, Taiteen edistämiskeskus

Laura Huhtinen-Hildén, musiikkikasvatuksen lehtori, tutkija ja projektipäällikkö, Metropolia AMK

Maria Mäkinen, projektipäällikkö, Aili-verkosto

Mari Aholainen, kulttuuri- ja kehittämispäällikkö, Jyväskylä

Raija Jokinen-Santisteban, palveluvastaava, Tampere

Silva Siponkoski, projektikoordinaattori, Aili-verkosto

Teija Nuutinen, opettaja, Karelia AMK

Veera Sillanpää, vastaava ohjaaja, Helsinki

Kulttuurikirjaaminen
asiakaskirjoihin

